

городских жителей [Текст] / И.Ф. Кононов // Социология: теория, методы, маркетинг. – 1999. – № 2. – С. 69 – 81. 8.Флиер, А.Я. Современная культурология: объект, предмет, структура [Текст] / А.Я. Флиер // Общественные науки и современность. – 1997. – № 2. – С. 124 – 153. 9. Кармин, А.С. Основы культурологии: Морфология культуры [Текст] / А.С. Кармин. – СПб. : Алетей, 1997. – 452 с.

Надійшла до редколегії 15.04.2009
Рецензент: докт філос. наук, проф.І.З. Цехмістро

УДК 159.964.2:316.257

М.М. МІЩЕНКО, аспірант, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

КРИТИКА ПСИХОАНАЛІТИЧНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ (ДО ПИТАННЯ ПРО ОБҐРУНТУВАННЯ ПСИХОАНАЛІЗУ ЯК ГЕРМЕНЕВТИКИ)

В статті надається аналіз критики психоаналітичної теорії та практики К. Попером, А. Грюнбаумом, П. Рікером та Ю. Габермасом. Ця критика стимулювала пошук нових методологічних засад психоаналізу. На думку автора, сучасному розвитку культури якнайбільше відповідає герменевтичний варіант психоаналізу. Автор стверджує можливість подання психоаналітичної практики, яка має інтерпретативний характер, як особливого роду герменевтичної практики.

Ключові слова: психоаналітична теорія, психоаналітична практика, герменевтична ситуація, інтерпретація, розуміння.

В статье предоставляется анализ критики психоаналитической теории и практики К. Попером, А. Грюнбаумом, П. Рикером и Ю. Хабермасом. Данная критика стимулировала поиск новых методологических основ психоанализа. По мнению автора, современному развитию культуры более всего соответствует герменевтический вариант психоанализа. Автор утверждает возможность предоставления психоаналитической практики, обладающей интерпретационным характером, как особого рода герменевтической практики.

Ключевые слова: психоаналитическая теория, психоаналитическая практика, герменевтическая ситуация, интерпретация, понимание.

The article gives an analysis of the criticism of the psychoanalytic theory and practice of K. Popper, A. Grunbaum, P. Ricuer and J. Habermas. This criticism stimulates the search of the new methodological basis of the psychoanalysis. In authors opinion modern development of culture corresponds with most of all the hermeneutical version of psychoanalysis. The author states a possibility of the representation of psychoanalytic practice which has an interpretative character as a special type of hermeneutics.

Keywords: psychoanalytic theory, psychoanalytic practice, hermeneutic situation, interpretation, comprehension.

Психоаналітична теорія та практика, починаючи від свого заснування Зіґмундом Фрейдом та до сьогодні, витримали багато перевтілень, трансформацій та нищівної критики. Можна виділити три історичні етапи розвитку психоаналізу: по-перше, це ідеї щодо функціонування несвідомої

частини психіки, які існували до Фрейда, тобто ті ідеї, які ми можемо вважати «провісниками» психоаналізу, по-друге, класичний психоаналіз Зіґмунда Фрейда та його послідовників і, по-третє, сучасний психоаналіз, який Ф. Р. Філатов [11] називає «постмодерністською епохою психоаналізу», що характеризується недовірою до будь-яких метатеорій та нарративів, ревізією психоаналізу та вилученням з нього «міфічних» привнесень, **критичним переосмисленням** фрейдівської доктрини, а також – визнанням принципу багатоманітності інтерпретацій та включенням психоаналітичного дискурсу в інші дискурси. Чисельну критику психоаналізу, що характеризує третій етап його розвитку (хоча, критикували психоаналіз увесь час його існування), умовно можна поділити на два напрями. Це критика зі сторони науковців, неопозитивістів та захисників «чистоти» наукових методів (К. Поппер, А. Грюнбаум) з одного боку, та критика психоаналітичних основ, закладених Фрейдом, зі сторони філософів (П. Рікера, Ю. Габермаса, К. Ясперса та ін.) – з іншого. Критика відкрила нову сторінку в розвитку психоаналітичної теорії та практики: поставивши під сумнів ті чи інші фрейдівські постулати, як противники, так і захисники психоаналізу стимулювали **пошук нових визначень психоаналізу** та його **нових методологічних засад**. Завдяки пошуку нових варіантів психоаналітичної теорії та практики, які б відповідали сучасному розвитку культури, одним з найвпливовіших та найприйнятніших став **герменевтичний варіант** психоаналізу, який дозволив, на нашу думку, підняти психоаналіз на новий щабель розвитку, відкинувши всі прогнози щодо «смерті» психоаналізу чи неефективності його методів. Розвиваючись згідно з викликами дійсності, психоаналіз в змозі корегувати власну методологію, забезпечуючи і «науки про дух» і «науки про природу» методологічною базою та новими відкриттями, а головне, залишаючись такою «наукою про людину», що здатна лікувати, надавати допомогу та відкривати шлях до самопізнання.

Поставивши *завдання* проаналізувати думки А. Грюнбаума, К. Поппера, Ю. Габермаса та П. Рікера щодо психоаналізу та його методологічних засад, ми зосередимося на герменевтичному варіанті психоаналізу, який у відповідь на спростування «науковості» його методології дослідження чи підозри в істинності отриманих ним результатів, спромігся втримати, відновити та врівноважити положення психоаналізу в сучасній культурі. Отже, аналіз критики психоаналізу приведе нас до головної *мети* нашої роботи – репрезентувати психоаналіз як герменевтичну дисципліну і, завдяки Ю. Габермасу, П. Рікеру виділити такі його риси, як інтерпретативна діяльність, діалогова форма спілкування, оповідний характер психоаналітичних фактів та ін. П. Куттер [5] досліджуючи критику, котрої зазнав психоаналіз, доводить, що в багатьох випадках критика не завжди є доречною та правильною, як, наприклад, звинувачення психоаналізу в недостатній науковій обґрунтованості, адже отримані психоаналітичними

засобами результати перевіряються методами, котрі складають протилежність психоаналізу і взагалі не можуть бути застосованими до несвідомих процесів. Також, не можна заперечувати психоаналіз, якщо він не відповідає деяким специфічним вимогам сучасного природознавства, наприклад, фізики.

Одним з найпомітніших критиків психоаналізу, що знайомий вітчизняним читачам, є Адольф Грюнбаум, який в статтях «Теорія Фрейда та філософія науки» [4], «Чи відживає фрейдистський психоаналіз свій час» [3], «Критика психоаналізу» [2] говорить про моральні, соціальні та політичні аспекти психоаналізу. Грюнбаум виступає проти психоаналізу як науки, вважаючи, що науковість в класичному варіанті йому не притаманна. Якщо говорити про психоаналіз як про науку – то з величезними застереженнями, тому що це **«погана наука»** внаслідок специфіки методологічних заходів та їх перевірки [1]. Грюнбаум заперечує **надійність клінічних даних**: вони не можуть надати єдино вірного розуміння причин душевних хвороб. Крім того, клінічні дані – це результат суб'єктивного бачення аналітика, навіть вільні асоціації, що мають в психоаналізі велике значення, трактуються Грюнбаумом як такі, що виникають завдяки «підказкам» аналітика [2, с. 121].

Критика Грюнбаума стосується не лише науковості психоаналізу, а й його герменевтичної реконструкції, яка є ще одним «міфом», за яким психоаналіз ховає свої слабкі сторони. Перш за все, Грюнбаум ставить під сумнів вживання лінгвістичного терміну **«значення»** в психоаналізі. Психоаналітичне відношення симптом-причина описується поняттями смислу або значення, що не є доречним, адже пошук смислу та значення симптому не є діяльністю з семантичного осмислення тексту, скоріше, це пошук первопричини маніфестації симптому, орієнтований на відновлення каузальних зв'язків. Науковий статус в психоаналізі мають деякі часткові гіпотези, на яких базується клінічний досвід аналітиків, тому треба відмовитися від метапсихології взагалі, залишивши ці окремі практичні методи, що можуть стати в пригоді психології та психіатрії та відповідають загальним для усієї медицини критеріям науковості.

Якщо для Грюнбаума психоаналіз – це не досконала, «погана» наука, то Карл Поппер відмовляє психоаналізу в науковості взагалі. Поппер проводить чіткий розподіл між фізичними та метафізичними теоріями, а лінією їхньої демаркації слугує **«принцип фальсифікування»**. Попперівська головна думка стосується того, що всі емпіричні теорії мають піддаватися фальсифікуванню, тобто можуть бути науково або підтверджені, або спростовані. А для психоаналізу можливість фальсифікації відсутня, досвід психоаналізу такий, що його взагалі неможливо фальсифікувати: немає таких фактів, щоб ставити під сумнів його припущення та гіпотези. Стосовно цього Г. Скірбекк та Н. Грильє [9] наводять такий приклад: аналітик надає деяке тлумачення, і, якщо воно прийняте, то тлумачення вірне, а якщо ні – то це не

неправильне тлумачення і не вина аналітика, – це значить, що супротив пацієнта настільки сильний, що заважає правильному сприйняттю тлумачення. Таким чином, ми не можемо ніяк фальсифікувати тлумачення, немає підходів до його спростування. Ніякий теоретичний постулат в психоаналізі неможна емпірично проконтролювати. Психоаналіз робить ризиковані прогнози, котрі не відповідають попперівським параметрам науковості, не можуть бути відкритими для критики. А якщо психоаналіз і має цікаві положення, то не в тій формі, котра може бути перевіреною, а в формі ненаукового (метафізичного) знання. «Кожна серйозна перевірка теорії є спробою спростувати її. Отже, перевірка є те саме, що спростування, або фальсифікованість. І якщо ми хочемо називати „емпіричними” або „науковими” лише такі теорії, котрі можна перевірити емпірично, то ми маємо вивести, що саме можливість емпіричного спростування є відмінною особливістю емпіричних, або наукових, теорій... Якщо прийняти цей „критерій спростування”, то ми одразу побачимо, що *філософські*, або метафізичні, теорії є *неспростовними за визначенням*» [10, с. 329]. При цьому, навіть якщо внаслідок фальсифікування теорія спростовується, вона все одно залишається науковою, бо сама можливість спростування підводить її до рангу наукових. Наука часто помиляється, навіть перевірені і спростовані, а значить, хибні положення залишаються науковими, а істинне положення, але яке не фальсифіковане, залишається поза статусу наукового. Це положення Поппера мало чисельну критику, навіть Грюнбаум, який був проти науковості психоаналітичних постулатів, підкреслював його необґрунтовані докази.

Герменевтична версія психоаналізу з’явилася в останні десятиліття розвитку психоаналізу у зв’язку з критичним станом у середині самого психоаналізу, а також у відповідь на чисельну критику його методологічних прийомів, їх науковості та ефективності. За герменевтичність психоаналізу виступили Ю. Габермас та П. Рікер. Вони також ставлять під сумнів природничу версію психоаналізу З. Фрейда, і, зосередивши увагу на розумінні та інтерпретативному характері психоаналітичної методології, наголошують на психоаналізі як герменевтичній дисципліні (що, до речі, довгий час сам про себе не знав психоаналіз і його творець З. Фрейд в гонитві за визнанням серед природознавчих наук). Цю ситуацію Юрген Габермас відмічає як **«сцієнтичне самонерозуміння»** або як плутанину між саморефлексією та каузальністю як головними характеристиками психічних феноменів. Петер Куттер в роботі «Сучасний психоаналіз. Введення в психологію несвідомих процесів» [5] надає чітку відмінність психоаналізу від інших видів психотерапії, наголошуючи на тому, що психоаналітична техніка, ставлячи собі за мету тотальний розбір особистості для самопізнання та пошуку істини, базується перш за все на роботі з інтерпретацією, а отже, маємо герменевтичний метод розуміння несвідомих процесів. Свого часу на

початку «Тлумачення сновидінь» Зігмунд Фрейд писав: «В подальшому викладенні я намагатимусь привести докази того, що існує *психологічна техніка*, котра дозволяє *тлумачити* сновидіння, і що при застосуванні цього методу будь-яке сновидіння виявляється *осмисленим* психічним феноменом...» [12, с. 13] (курсив М.М.). Робота з несвідомим, започаткована Фрейдом, трактується послідовниками герменевтичної версії психоаналізу як герменевтична, а ядром психоаналізу стає його соціальна складова: психоаналіз слугує встановленню комунікації пацієнта з собою та з іншими людьми. Так, для філософії Юргена Габермаса характерна конструктивна інтеграція психоаналізу, філософської герменевтики та соціології.

Габермас позитивно відкликається про психоаналіз та виступає проти його природознавчої версії, виділяючи **саморефлексію** як головну характеристику психоаналізу. В роботі «Пізнання та інтерес» [13] Габермас відзначає існування емпірико-аналітичних наук (забезпечують керування певними матеріальними, фізичними процесами), історико-герменевтичних (поширюють саморозуміння та розуміння між людьми) та соціально-критичних (звільнення свідомості від ідеологій), головна відмінність яких полягає в методах досягнення результатів при роботі з об'єктом. Головна відмінність гуманітарних наук в тому, що вони «...схоплюють свої факти за допомогою розуміння» [13, с. 91], перевірка висловлювань проходить внаслідок тлумачення, а пошук смислів висловлювань забезпечують правила герменевтики. Призначення історико-герменевтичних дисциплін – в розширенні взаєморозуміння між людьми. Габермас підніс герменевтичні та гуманітарні дисципліни до рівня наукових: «Навіть якщо гуманітарні науки схоплюють свої факти за допомогою розуміння, і навіть якщо вони мало турбуються про те, щоб знайти універсальні закони, все ж вони поділяють з емпірико-аналітичними науками загальне уявлення про метод: на основі теоретичної установки... описувати структуровану дійсність. Історизм перетворився на позитивізм гуманітарних наук» [13, с. 90-91]. І далі: «Розуміння смислу... націлене на встановлення згоди між людьми, що діють в кордонах традиційної самосвідомості. На відміну від технічного інтересу ми називаємо це інтересом практичним, пізнавальним» [13, с. 94].

Психоаналіз стає у Габермаса складовою теорії комунікативної дії, надаючи необхідну методологію для розуміння соціальних механізмів, корегування порушених мовних структур. Робота з пацієнтом під час сеансу являє собою метод аналізу та інтерпретації символічних та лінгвістичних структур для дослідження порушених комунікативних зв'язків і їх відновлення. Лінгвістичні структури мають бути підведені до психоаналітичного розуміння, зафіксувавши явний та скритий смисли мови, їх співвідношення та взаємодію на «сцені» психоаналізу. В психоаналізі всі свідомі структури (лінгвістичні, символічні, соціальні) – систематично порушуються під впливом несвідомих процесів. Це обумовлюється тим, що

патологічні утворення ведуть за собою постійне викривлення сприйняття дійсності та самого себе. Поки патологічне утворення не буде ліквідоване, викривлення буди проявляти себе систематично. Коли зафіксована, проаналізована та наділена необхідною інтерпретацією викривлена комунікація буде доведена до рівня свідомості пацієнта, то зміниться його світосприйняття, зміниться сама комунікативна сфера. І зміни ці можливі саме завдяки критичній рефлексії, що пов'язана у пацієнта з розумінням себе та свого внутрішнього світу.

Якщо герменевтика відновлює порушення в розумінні та спілкуванні, то психоаналіз робить це на рівні самого суб'єкта, а отже, є безумовно герменевтичною дисципліною. Психоаналіз – це **глибинна герменевтика**, головне призначення якої – стимулювання саморефлексії та саморозуміння. «Критичне усвідомлення власної біографії та формуючого її контексту приводить не до цінностно-нейтрального саморозуміння; навпроти, досягнутий герменевтичним шляхом самоопис невід'ємний від критичного відношення до самого себе» [14, с. 8].

Психоаналітична методологія може використовуватися не лише для індивідуального дослідження, можна екстраполювати її принципи на суспільство, досліджуючи та виправляючи комунікативні зв'язки. Критична теорія Ю. Габермаса, котра націлена на звільнення людей від нав'язування поведінки, образу мислення (тієї ж ідеології), має свій аналог в психоаналітичній практиці, націленої на звільнення від хибної свідомості окремого Я. Описані Фрейдом терапевтичні процедури є у Габермаса моделлю теорії універсальної інтерпретації, що поширює відносини лікар-пацієнт до будь-якої можливої форми комунікативного зв'язку між людьми, особливо коли ці зв'язки порушені. Габермас порівнює психоаналіз з критикою ідеології, адже обидва можуть змінювати рівень рефлексії в свідомості, поширюючи знання. Х.-Г. Гадамер критикував даний пункт філософії Габермаса, відстоюючи думку, що неможна ставити знак тотожності між індивідом та суспільством, застосовуючи одні й ті самі методи дослідження. Габермас, в свою чергу, виступає проти абсолютизації функції герменевтики, та замахів на її універсальність, адже вона є лише засобом соціологічного дослідження. Та головний результат полеміки полягає в тому, що опоненти приходять до висновку про безсумнівну герменевтичність психоаналізу.

Варіант «**феноменологічної герменевтики**», запропонований Полем Рікером, відрізняється від герменевтики Ф. Шлейєрмахера чи В. Дільтея, адже, замість трактування герменевтики в дусі психологізму, Рікер пов'язує її з онтологією та проблемами буття. Водночас, Рікеру не подобається і герменевтика М. Хайдеггера, який, піднісши герменевтику до онтології, не дослідив методологію такої герменевтики. Розуміння у Хайдеггера – не спосіб пізнання з методологічною базою, а спосіб буття, герменевтична

проблематика становиться областю Da-Sein, тобто такого буття, яке існує розуміючи, і для якої не потрібно методологічних прийомів дослідження, адже її розуміння – інтуїтивне. Для методологічного оформлення «феноменологічної герменевтики» і потребував Рікер психоаналізу. Назвавши свій метод досліджень «**регресивно-прогресивним**», Рікер позначив напрямок осмислення явищ: він має відбуватися в трьох часових вимірах: минулому, теперішньому та майбутньому. Рікер потребував, з одного боку, психоаналізу та психоаналітичної методології, котра завдяки інтерпретації відкриває археологію суб'єкта, а з іншого – прогресивного методу Г.-Г. Гегеля, методу, що направляє дослідження вперед, до того смислу, що знаходиться перед суб'єктом, а не в минулому, поза ним. Фрейдівський опис буття людини – це «онтогенез свідомості» (тобто, розвиток від народження до смерті), а гегелівський аналіз свідомості – це «епігенез», який має направленість, протилежну до онтогенезу – за межі несвідомого, в область духу. В єднанні цих двох герменевтик Рікер бачить можливість справжнього дослідження як суб'єкта, так і культури. Рікер усвідомлює, що два вектори – «arche» і «telos», що виділені ним, мають протилежну направленість, тому він поєднує їх в есхатології, замінивши абсолютне знання Гегеля концептом «священне». Радикально протилежні герменевтики, кожна по-своєму, рухаються у напрямку онтологічних коренів розуміння. В діалектиці археології, телеології та есхатології онтологічна структура заявляє про свою здібність поєднувати різні інтерпретації. Існування, про яке говорить герменевтична філософія, завжди є інтерпретованим існуванням.

Розуміння тлумачиться Рікером як «мистецтво осягнення значення знаків, що передаються однією свідомістю та сприймаються іншими свідомостями через їх зовнішній прояв» [7]. Якщо для В. Дільтея переживання забезпечує безпосереднє проникнення в іншу свідомість, то для Рікера цей процес опосередковується знаками. Психоаналіз, відмітимо, успішно використовує обидва прийоми, що характеризує його методологію як особливу, що синтезує різні напрями та методології дослідження (так, Рікер доводить, що «конфлікт методологій» між «поясненням» та «розумінням» є штучним та надуманим). Якщо знаки мають матеріальну основу, то розуміння досягається шляхом проникнення в іншу свідомість через зовнішнє означення. Герменевтика стає **філософією інтерпретації**, об'єктом вивчення якої є зв'язок між дискурсами тексту та інтерпретації, а не лише відображення суб'єктивності автору в тексті. Герменевтика лежить в онтологічній площині, вона вже не просто метод пізнання, а **спосіб буття**.

Психоаналіз для Рікера – це **герменевтичний** метод, що корегує свідомість, реконструює бажання та потяги. Психоаналіз говорить про «втрачені» для свідомості об'єкти, котрі мають бути віднайдені: сновидіння, фантазми, міфи, які порушують претензії свідомості на абсолютне володіння

смыслами. Основа психоаналітичного методу, за Рікером, – це **інтерпретація**. Через інтерпретацію, через критику свідомості психоаналіз виходить до онтології. Рікер приходиться до висновку, що «психоаналіз – це інтерпретація від початку до кінця». Це положення стає лозунгом дослідження та опису психоаналітичної техніки. Фрейд, починаючи з «Тлумачення сновидінь» започаткував психоаналітичну теорію інтерпретації. Інтерпретувати – значить йти від явного смислу (зміст свідомості) до прихованого (зміст несвідомого). Психічний об'єкт можливо герменевтично дослідити в його «репрезентантах», що належать знаковій області і мають ту ж систему, що й мова. «Символізм існує тому, що те, що піддається символізації, на початку існує в нелінгвістичній реальності, котру Фрейд наполегливо називає потягами, взятими в їх репрезентативних та афективних проявах; саме ці прояви та їх відлуння то виявляють себе, то зникають в діях смислу, котрі носять назву симптомів, сновидінь, міфів, ідеалів, ілюзій» [8, с. 105].

Отже, головний лейтмотив критики складається з того, що психоаналіз має шукати нові втілення, трансформувати свою техніку у зв'язку з сучасними запитами культури. Незважаючи на негативні відгуки, і противники, і реформатори психоаналізу стимулювали пошук нових життєдіяльних форм психоаналізу і як методу дослідження, і як терапії, і як вчення про психіку людини. В. Старовойтов говорить про «зміну парадигми мислення», що характеризує сучасний стан розвитку психоаналізу [10]. Чисельні варіанти психоаналітичної теорії та практики призвели до співіснування протилежних одна до одної концепцій під загальною назвою «психоаналіз». Так, є напрямлення, котрі розвивають психоаналіз Фрейда далі, відкриваючи нові принципи роботи з пацієнтами, інші беруть за основу своїх концепцій ту чи іншу частину вчення Фрейда, ставлячи під сумнів інші (як наприклад, Его-психологія, де основним є концепт «Я»). На нашу думку, продовження психоаналізу в його герменевтичному варіанті є найбільш прийнятним та актуальним для сьогодення. По-перше, герменевтичний варіант наслідуює вчення Зігмунда Фрейда в цілому, не відмовляючись від окремих частин вчення та методологічних прийомів. По-друге, завдяки цьому, біологічна складова психоаналітичного вчення не відкидається, а співпрацює з тлумаченням та інтерпретацією. Так, на думку П. Рікера, «енергетика пронизує герменевтику», а «герменевтика розкриває енергетіку». По-третє, психоаналіз допомагає виявити новий вимір герменевтики, адже на відміну від філологічної та інших герменевтик мова йде про інтерпретацію символічних контекстів, що відносяться до сфери глибинних психічних процесів індивіда та суспільства, а не лише свідомо фіксованих смислів. Наголошуючи на розумінні та тлумаченні як головних елементах психоаналітичної практики, дослідження «психоаналітичної герменевтики» стає актуальним завданням як для психоаналізу, так і для

філософської герменевтики, співпраця яких збагатить методологічну базу обох дисциплін.

Список літератури: 1. *Грюнбаум Адольф* [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cyclopedia.ru/93/195/2677583.html>. 2. *Грюнбаум, А.* Критика психоанализа [Текст] / А. Грюнбаум // Вопросы философии. – 2007. – № 3. – С. 105 – 129. 3. *Грюнбаум, А.* Отживает ли фрейдистский психоанализ свой век [Текст] / А. Грюнбаум // Вопросы философии. – 2006. – № 1. – С. 173 – 174. 4. *Грюнбаум, А.* Теория Фрейда и философия науки [Текст] / А. Грюнбаум // Вопросы философии. – 2004. – № 1. – С. 91 – 106. 5. *Куттер, П.* Современный психоанализ. Введение в психологию бессознательных процессов [Електронний ресурс] / П. Куттер. – Режим доступа: http://www.koob.ru/books/psychoanalysis/kutter_sovremennij_psihoanaliz.rar. 6. *Поппер, К. Р.* Предположения и опровержения: Рост научного знания [Текст] / К.Р. Поппер. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ЗАО НПЛ «Ермак», 2004. – 638 с. 7. *Рикер, П.* Герменевтика и метод социальных наук [Текст] / П. Рикер. // Рикер П. Этика. Политика. Московские лекции и интервью. – М.: Изд. центр «Academia», 1995. – С. 3 – 18. 8. *Рикер, П.* Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике [Текст] / П. Рикер / Пер. с фр. и вступит. ст. И. Вдовиной. – М.: «КАНОН-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2002. – 624 с. – (Серия «Канон философии»). 9. *Скирбекк, Г.* История философии [Електронний ресурс] / Г. Скирбекк, Н. Гилье. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Skirb/137.php. 10. *Старовойтов, В. В.* Современный психоанализ – смена парадигмы мышления [Текст] / В. В. Старовойтов // История философии. – 2001. – № 8. – С. 46 – 65. 11. *Филатов, Ф. Р.* Три этапа становления теоретического психоанализа [Текст] / Филатов Ф. Р. // Московский Психотерапевтический Журнал (Теоретико-аналитическое издание). – 2007. – № 2 апрель-июнь. – С. 31 – 43. 12. *Фрейд, З.* Толкование сновидений [Текст] / З. Фрейд / Пер. с нем. – СПб.: Издательский дом «Азбука-классика», 2007. – 512 с. 13. *Хабермас, Ю.* Познание и интерес [Текст] / Ю. Хабермас // Философские науки. – № 1. – 1990. – С. 90 – 99. 14. *Хабермас, Ю.* О прагматическом, этическом и моральном употреблении практического разума [Текст] // Ю. Хабермас Демократия. Разум. Нравственность. (Лекции и интервью. – Москва, апрель. – 1989 г.). – М.: Наука, 1992. – С. 3 – 30.

Надійшла до редколегії 23.02.09

Рецензент: док. філос. наук, проф. О.М. Юркевич

УДК 130.2

В.В. ЛАРЧЕНКО, канд. філос. наук, доцент, НТУ «ХПИ»

ЯПОНИЗМ И ГАЙРАЙГО: СТРАТЕГИИ СИМВОЛИЧЕСКОГО ЯЗЫКОВОГО МАНИПУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫМ/ГЛОБАЛИЗОВАННЫМ ГОВОРЯЩИМ СУБЪЕКТОМ

В статье рассматриваются японизм и гайрайго как феномены *взаимопресечения* контекстов японского и английского языков, посредством которых происходит символическое манипулирование национальным/глобализованным говорящим субъектом, нацеленное на четкое разграничение Своего/Чужого в лингвокультурном пространстве эпохи глобализации.

Ключевые слова: японизм, гайрайго, национальный/глобализованный говорящий субъект, символическое манипулирование.

У статті розглянуто японізм та гайрайго як феномени *взаємопретинання* контекстів японської та англійської мов, за допомогою яких здійснюється символічне маніпулювання